

Gemeente Epe

Terugkoppeling bijeenkomst omgevingsvisie

14 december 2020

Terugkoppeling bijeenkomst omgevingsvisie 14 december 2020

15 werksessies, 15 thema's

Op 14 december 2020 vroegen wij u naar uw mening over onze omgeving in de gemeente Epe. Welke stip zetten we op de horizon als het gaat om wonen, werken, recreëren, duurzaamheid, natuur en landschap? Er waren er vijftien werksessies georganiseerd over vijftien verschillende thema's. U kon aanschuiven bij de thema's die u belangrijk vond.

Uw mening

En dat heeft u gedaan. Tijdens de middag- en de avondsessies hebben we meningen kunnen delen met elkaar. Onderwerpen als woningbouwlocaties, gezonde leefomgeving, locaties voor het opwekken van energie door zon en wind en ruimte voor ondernemerschap en hoe doen we dit samen; veel onderwerpen zijn besproken.

Het verslag

Voor u ligt het verslag van de bijeenkomst. Van elke middag- en avondsessie is een verslag gemaakt en dat is samengevoegd per thema. Het is een zo goed mogelijke weergave van wat is gezegd. We hebben geen woordelijke verslag met naam en toenaam gemaakt in verband met de privacy. Dit verslag is niet de mening van de gemeente Epe. Het is opgesteld met het doel om een terugkoppeling te geven van wat is opgehaald.

Hoe verder?

De opbrengst van 14 december 2020 is een bouwsteen voor de omgevingsvisie. Uw ideeën, meningen en wensen zijn voor ons belangrijk en helpen bij het schrijven van de visie. De opbrengst is divers en moet als één verhaal samenkomen. We starten nu met het schrijven daarvan, als voorloper op de omgevingsvisie. We leggen de contouren vast. Die koppelen we opnieuw aan onze inwoners, organisaties en marktpartijen terug. Daarover informeren we u, zodat we dan opnieuw met elkaar in gesprek kunnen. Zo bouwen we met elkaar de omgevingsvisie voor onze gemeente. Daarna volgt de ontwerpomgevingsvisie die dan ook officieel ter inzage gelegd wordt.

Inhoudsopgave

1. Woningbouwlocaties Epe	4
2. Woningbouwlocaties Oene en IJsselvallei	7
3. Woningbouwlocaties Vaassen.....	9
4. Woningbouwlocaties Ernst en Veluweflank.....	10
5. Gezonde leefomgeving.....	12
6. Ouder worden in de gemeente Epe	14
7. Uw dorp als ontmoetingsplek	14
8. Locaties zonne-energie	15
9. Locaties windenergie.....	18
10. Hitte, droogte en natte voeten	21
11. Natuur om u heen.....	23
12. Natuur in het landelijk gebied	26
13. Bewegen in de gemeente Epe	30
14. Ruimte voor ondernemerschap	31
15. Samenbouwen aan ontwikkeling van onze gemeente	33

1. Woningbouwlocaties Epe

- Waar gaan we bouwen voor jongeren, starters, gezinnen en senioren?
- Hoe bouwen we?
- Welke voorwaarden geven we mee?

Waar gaan we bouwen voor jongeren, starters, gezinnen en senioren?

- Deelnemers waren gedeeld enthousiast over de verschillende locaties.
- In centrum weinig inbreidingslocaties beschikbaar, dus transformatie van bestaande leegstaande panden naar woningbouw: ABN AMRO-gebouw, Middenstip?
- Het gebied met de Boskamp is niet omcirkeld, ten westen van de middelbare school Sprenghe. Dat was bij de vorige sessie nog wel. Ten noorden van Warandebuurtje. Vreemd dat deze niet getoond wordt. Hij zegt dat het een goede locatie is voor woningbouw omdat het tegen het centrum aan is. Vergelijkt deze locatie met nog te ontwikkelen Sprengheparc gericht op senioren, wat ver van het centrum Vaassen afgelegen is. Dan is de Boskamp beter geschikt, want dichterbij het centrum.
- Het valt op dat de omcirkelde locaties bij hoofdwegen liggen waar geluid een rol kan spelen. Hoe gaan deze locaties afgeschermd worden? Dat gaat bepalend zijn voor de wegen. Dat geluidsschermd zal er dan moeten komen. Dat zal impact hebben op het landschap. De locatie ten zuiden van het Slath is kleinschaliger. Daar kan het makkelijker ingepast worden. Hoe ga je om met bestaande structuren? De zuidoostelijke locatie is opener. Daar zijn hoge en lage delen. Belangrijk om daar onderscheid in te maken. Het mag niet zoveel zijn dat de doorstroom stagneert, zodat het water in het westen stagneert. Hou rekening met doorstroom van water.
- Niet onder de S9 uitbreiden, maar liever ten westen van de school de Sprenghe.
- Ten noorden van het Hoge land. Beetje rechtsboven van de ovaal Griseeweg die in de PowerPoint staat.
- Ten oosten van Vegteland is niet zo goed als locatie. Tussen twee grote wegen in. Je zult dan wel veel groen moeten aanbrengen.
- De middenstip, ABN: daar zijn mogelijkheden voor woningen. Bij de middenstip: vraag je af of het verbouwd moet worden of gesloopt? ABN-waarde is niet zo groot. Dus sloop en appartement er neerzetten. Bij middenstip graag transformeren, de waarde van dat gebouw is groot.
- Waarom hoek Burgerenk als locatie aangeduid. Ligt wat vreemd (in de oksel van...)
- Mogelijkheid om toch inbreidinglocatie te zoeken. Denk aan Hogeland. Locatie is dicht bij het centrum. Geen nieuwe infra e.d. nodig voor realisatie. Tegenargument: het is daar al krap en hoeveel woningen kan je daar toevoegen? Niet veel. Moet je niet voor grotere locaties gaan.
- Als je een locatie kiest, zijn belangrijke voorwaarden:
 - Relatie met infrastructuur
 - Aanwezigheid voorzieningen
- Hoe snel je wilt bouwen (tempo) bepaalt ook locatiekeuze.
- Hoek Burgerenk niet de voorkeur: klein benauwde punt.
- Pluspunt Zuukerenk is de ontsluiting naar o.a. de snelweg. Dit is lastiger bij 't Slath.
- Pluspunt 't Slath: nabijheid centrum. Doelgroep (huidige) ouderen heeft daar behoefte aan.
 - Maar: onderzoek of de toekomstige ouderen (de huidige 40ers) dit een plek vinden om te wonen.
- Zet in op alle drie de locaties vanwege het te maken tempo. Maar bouw niet op alle locaties tegelijk vanwege marktontwikkeling.
- Dichtbij voorzieningen bouwen voor de oudere medemens én voor jongeren.
- Het gaat vooral over het ontbreken van goede betaalbare starterswoningen, het gebrek aan doorstroming. En huurders hebben ook woningen nodig. De diversiteit en verhouding is niet goed op dit moment. Hier moet aandacht voor zijn.
- Er is sterkte vergrijzing, sterker dan landelijk. Daarom graag bouwen voor senioren, zodat er voor deze doelgroep goede betaalbare woningen op de markt komt.
- Oud en jong bij elkaar laten wonen, goed voor sociale cohesie
- Recreatie: op de sprenghe definitief woningen in de recreatiewoningen
- Vooral kleinere eengezinswoningen bouwen, dat bevordert de doorstroming op de markt.

- Bij de Boskamp daar moeten ouderen komen.
- Zuukerenk: sociale huur, jongeren, betaalbare woningen. Helemaal westzijde ook. Dus: de senioren zoveel mogelijk naar het centrum. Jongeren kunnen er geen overlast veroorzaken.
- Eigenlijk zijn de omcirkelde locaties op een relatief grote afstand van het centrum van Epe. Dus het is meer geschikt voor jongeren. Vraagt zich af waarom er niet meer in het centrum gezocht wordt naar geschikte locaties.
- Sint Jorisweg, daar staan mooie seniorenwoningen.
- Gemengd wonen heeft de voorkeur. Geen eenzijdige woonwijk ontwikkelen.
- Ontwikkel je voor ouderen: zorg voor nabijheid van het centrum (voorzieningen)
- Bouw voor jongeren. Houd ze in het dorp. Dus start zo snel mogelijk de ontwikkeling van bouwlocaties op. Jongeren trekken nu al weg. Bied ze perspectief dat er wat komen gaat.

Hoe bouwen we?

- Kantoren ombouwen tot woningbouw. Leegstaande panden transformeren.
- Leegkomende kantoorruimtes omturnen naar wonen? Dan neemt de druk op het agrarische gebied af. Er zijn veel leegstaande gebouwen. Als er getransformeerd kan worden, dan is dat beter. Maar het is ook heel duur.
- Goede beeldkwaliteit, weinig hoogbouw. Wel beneden/bovenwoningen -> goedkopere woningen.
- Met al die appartementen word je gedwongen om een appartement te kopen, omdat er niks anders is. Mensen zeggen: ik zoek een woning, maar er is niks. Dus dan ga ik maar in een appartement. Maar veel mensen willen toch een tuintje.
- In het centrum kan geen laagbouw, dat kan financieel niet uit. Dus transformatie naar appartementen moet doorgaan, maar er moet ook genoeg keuze blijven voor andere type woningen.
- Liever grondgebonden woningen dan appartementen, mensen willen graag een tuintje.
- Bouw op basis van een gedegen behoefte onderzoek.
- Zorg bij de ontwikkeling van nieuwe locaties voor goede openbaar vervoervoorzieningen.
- Bouw dorps en niet stedelijk.
- Mogelijk wel hoogbouw zodat je meer groen behoud en ruimte voor waterberging e.d.
- Denk bij het uitwerken van woningplattegronden aan het toekomstig gebruik van woningen.
- Maak 'hubs', kijk in de centra welke panden je kunt gebruiken. Meer inbreiden, wijzig functies van gebouwen.
- Ook sociale woningen in de centra, ter plaatse van leegstaande winkelpanden.
- Betaalbaar maken door als gemeente daar een actieve rol in te spelen.
- De Rozenhof is een prachtig voorbeeld van vreedzame co-existentie, sociale cohesie. Eper Veste heeft hetzelfde. Geheime ingrediënt?
 - Weten we niet precies.
 - Ze houden het netjes
 - Sociale dynamiek.
- Meer thuiswerken bijvoorbeeld. Denk m.a.w. niet in de traditionele woningplattegrond.

Welke voorwaarden geven we mee?

- Een voorwaarde is dat voordat gestart wordt met de ontwikkeling van welke locatie dan ook, goed onderzoek gedaan moet worden naar de landschappelijke, cultuurhistorische natuurlijke waarden etc. Die mogen niet onder druk komen te staan. Nabij de locatie Griseeweg daar liggen sprengbeken. Historische elementen in het landschap. Kunnen die betrokken worden?
- Klimaat adaptief bouwen, veel groen, weinig steen. Klarbeek is een goed voorbeeld.
- Verkeerslawaaï: goede voorzieningen treffen (dove gevel), natuur inclusief bouwen, geluidscherm met zonnepanelen.
- Niet te duur bouwen. Hoever ga je met verduurzamen? Het kan niet én goedkoop én duurzaam. Er moet gekozen worden.
- Laat techniek het werk doen. Niet per se tot 100% energieneutraal. Die laatste kWh zijn meestal het duurst om te behalen.
- Goed de kwaliteiten in beeld brengen: landschappelijk, cultuur, historisch, archeologisch. Natuur inclusief bouwen, die op tijd inregelen in het planproces, dus niet op het laatste moment, maar op tijd, zodat het in de plannen verweven kan worden.
- Geluid: zorgvuldig mee om gaan.

- Hoe ga je om met hoge en lage delen: waterberging goed inregelen.
- Zo groen mogelijk, energieneutraal, maximumaantal tegels in terras. Leg dit vast in de bestemmingsplanregels. De hele bestrating, liever groene grasstenen. Verplicht een wadi in je tuin. Als je gaat bouwen: een klimaatadvies voor hemelwater afwatering. Hoe te handhaven? Veel voorlichting en bewustwording. Bij start en aanleg gaat dit prima, maar in de loop van de jaren bij verhuizing, wie let er dan op het aantal m2 tegels wat is toegestaan?
- Groencompensatie in de buurt, voorkom hittestress, zorg voor regenwater opvang. Combinaties van wadi's en speelterreinen, speelvoorzieningen. Meervoudig gebruik van functies.
- Stapeling van duurzaamheidsambities kan leiden tot onbetaalbare starterswoningen. Zorg dat alles in verhouding blijft, betaalbaar en (gedeeltelijk) duurzaam.
- Denk aan een wadi. Dat is een must, maar wordt pas als het laatst bij het plan getrokken. Dan komt er een geforceerde maatregel. Begin er nou mee vóórdát je met een plan begint, in plaats van achteraf.
- Het aanplanten van haagjes bijv. die moeten blijven staan, maar in de praktijk verdwijnen die want er wordt niet op gehandhaafd. Het is ook lastig om op te handhaven. Willem: geef de heggen aan de mensen in pacht, of huur. Mogen ze niet kopen. Dan blijven ze behouden.
- Compenseer de stenen massa met organische massa. In de plannen moet substantieel ruimte komen om alles op te vangen. Hittestress etc. Energieneutraal verplicht. Anders krijg je het niet voor elkaar om vóór 2050 neutraal te zijn.
- Voorwaarde: natuur inclusief bouwen. Houd rekening met bestaande groenstructuren

2. Woningbouwlocaties Oene en Ijsselvallei

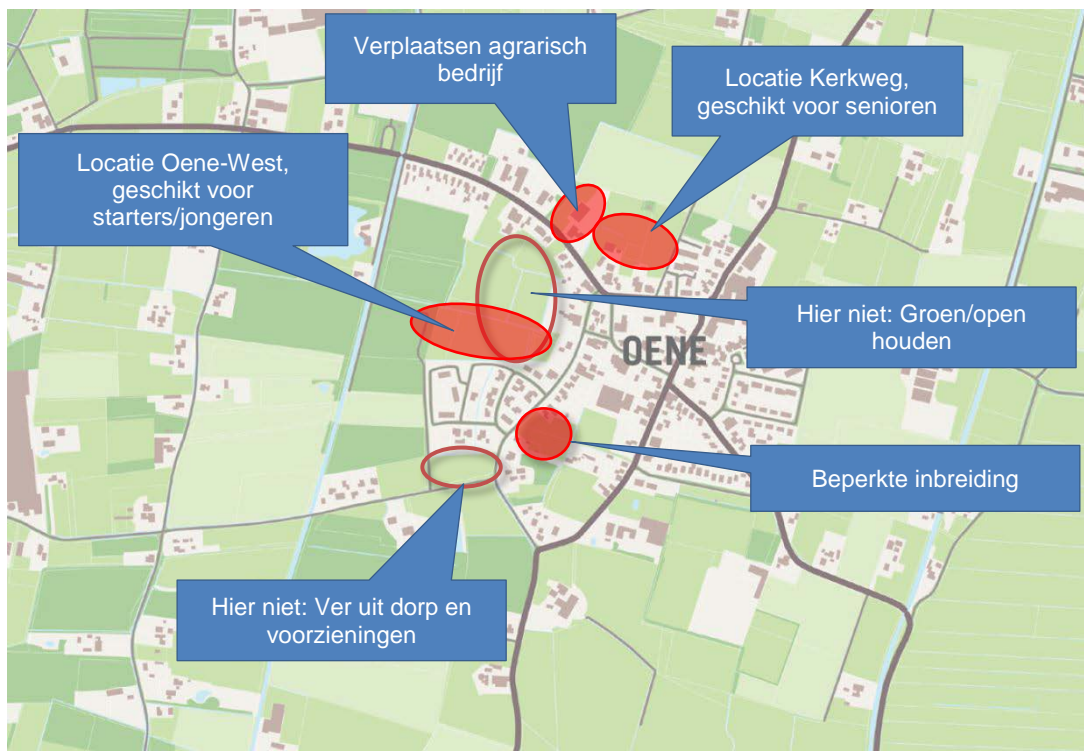
- Waar gaan we bouwen voor jongeren, starters, gezinnen en senioren?
- Hoe bouwen we?
- Welke voorwaarden geven we mee?

Waar gaan we woningen bouwen?

- Vanuit de groep worden drie potentiële woningbouwlocaties aangedragen, namelijk:
 - Locatie Kerkweg. Deze locatie ligt dicht tegen het centrum aan en zou zeer geschikt zijn voor senioren.
 - Locatie Oene-West. Deze locatie vormt de afronding van de eerdere uitbreiding. Deze locatie is geschikt voor starters/jongeren.
 - Locatie Horsthoekerweg. Dit is een goede locatie voor beperkte inbreiding.
 - Locatie Eperweg. Kans om agrarisch bedrijf uit de kom te verplaatsen.
- Oene cirkels aangewezen gebieden logisch
- In Oene is al een woningbehoefte enquête gehouden. Aandacht daarvoor
- Oene is 'brinkdorp'. Woningen veelal uitzocht. Niet op 'doorkijkjes' bouwen
- Zuidelijk gebied (Megaborn of Megahome) wel.
- Uitbreiden in Noordelijke richting. Bedrijf wordt opgeheven. Ligt duidelijke wens vanuit Oener belang
- Stervormig uitbreiden
- Niet achter Arianehof (tegenover muziekkoepeel)
- Hoeveel woningen? 50 is richtaantal
- Meerdere kleinere projecten om aantallen te halen is gewenst

Twee locaties die door de gemeente zijn genoemd worden minder geschikt gevonden. Het gaat om de zuidelijke afronding van Oene-West. Deze locatie ligt te ver uit het dorp. En het noordelijkste deel van de afronding van Oene-West. Dit moet openblijven.

Op onderstaande afbeelding een samenvatting hiervan:

Aangegeven wordt dat het van belang is om niet alle groene ruimte vol te bouwen.

Wat voor soort woningen gaan we bouwen?

Algemeen wordt er aangegeven dat er veel behoefte is aan woningen voor starters. De aanwezigen kunnen zo 13 adressen opnoemen waar op dit moment kamers worden verhuurd. Het gaat dan met name om jongeren. Zij huren bijvoorbeeld een bakhuisje.

Daarnaast voelt Oene zich soms achtergesteld bij Vaassen. Daar gaat veel geld en capaciteit heen, terwijl in Oene ook vraag is naar woningen.

Men is het erover eens dat we vanwege de vergrijzing meer voor senioren moeten bouwen dan voor starters. Als verdeling wordt 75% - 25% genoemd. Wel wordt dit beeld door de aanwezigen verschillend beleefd. Kijkend naar de cijfers dan neemt de behoefte aan woningen voor senioren de komende jaren toe, maar veel starters vinden op dit moment ook geen woning. Zij verdwijnen in de particuliere huursector, waar ze voor ca. €400 - €500 per maand een bakhuisje bij een woning huren. Oene is meer gericht op koop dan op huur.

Op dit moment wonen veel senioren buiten de kern. De verwachting is dat als er woningen voor senioren in de kern worden gerealiseerd deze ook door Oenenaren worden bewoond. Dit helpt de doorstroming.

Over de laatste uitbreiding van Oene zijn de deelnemers tevreden.

Welke voorwaarden geven we mee?

- Betaalbare gezinswoningen
- CPO! Willen Oenenaren om kosten laag te houden
- Geen behoefte huurwoningen. Alleen koop
- Oenenaren willen samen ontwikkelen.
- Oene is maatwerk ontwikkeling

3. Woningbouwlocaties Vaassen

- Waar gaan we bouwen voor jongeren, starters, gezinnen en senioren?
- Hoe bouwen we?
- Welke voorwaarden geven we mee?

Waar gaan we bouwen voor jongeren, starters, gezinnen en senioren?

- Iedereen kan zich vinden in aangewezen gebieden
- Geen voorkeuren
 - Kerkenland het meest logisch
 - Oosterhof verder ontwikkelen
 - Suikerbrink, perceel Triada
 - VFP: is verplaatsen een optie?
 - Hoek Woestijnweg/Kortebroekseweg
- Nieuwbouw: Kerkenland, en uitbreiding richting Eekterveld
 - Minst kwetsbaar
 - Aansluiting ligt er, goed bereikbaar
- Sportvelden is een bespreekbare locatie, maar sport heeft een verbindende functie in een wijk. Wat gebeurt er als dat verplaatst?
- Nieuwbouw richting Apeldoorn?
- Het waardevolle buitengebied zo min mogelijk belasten met nieuwbouw.

Hoe bouwen we?

- Tiny houses = toekomst
- Sociale huur. Mogelijk houtbouw = voordeliger
- Stenenbouw vooral doen als het maar betaalbaar is. Vorm is niet belangrijk
- Combinatie van bouwvormen
- Opletten met dichtheid. Openheid belangrijk
- Betaalbaar en lage dichtheid is moeilijk. Balans in vinden
- Diversiteit aan woningen i.v.m. doorstroming
- Doorstroming bevorderen
- Aandacht voor betaalbare huur/sociale huur
- Gelijkvloers
- Doorstroming stagneert nu
- Vooral bouwen voor ouderen t.b.v. doorstroming.
- Bouwen voor de doorstroming.
- Bouw ook voor de doorstroming
 - Voor senioren het aantrekkelijk maken op door te stromen
 - Knarrenhofjes, al is leeftijdsmenging wel belangrijk.

Welke voorwaarden geven we mee?

- Hondenvelden maken
- Betaalbaar houden. Zo groen mogelijk. Binnen wet en regelgeving.
- Divers bouwen: jongeren, starters.

4. Woningbouwlocaties Emst en Veluweflank

- Waar gaan we bouwen voor jongeren, starters, gezinnen en senioren?
- Hoe bouwen we?
- Welke voorwaarden geven we mee?

Waar gaan we bouwen voor jongeren, starters, gezinnen en senioren?

- Kuilakker kan snel ontwikkeld worden. Voorbereidingen, zoals toegangsweg etc., liggen er al. Hier kan je volume realiseren.
- Niet verder richting het oosten bouwen. Aan de Oranjeweg vanaf de rotonde naar het westen liggen een aantal lege bedrijventerreintjes. Wellicht hier woningbouw realiseren. Überhaupt kijken of er niet voldoende inbreidings-/transformatie locaties zijn om de woningbouw te realiseren. Ook kijken of de regeling voor rood voor rood/woningsplitsing mogelijkheden biedt.
- Emst heeft lang lint van bebouwing. Nadruk op leggen. Uitbreiden richting noorden
- Behoeft aan starterswoning
- Grote ovale cirkel liever niet bouwen. Ronde cirkel ook niet

Hoe gaan we bouwen?

- In elk geval voor starters en senioren. Maar ook bouwen voor de eigen bevolking! Voor starters moet er in elk geval goedkoop gebouwd worden. Voor senioren gemengd qua prijs. Denk aan knarrenhofjes maar ook luxere seniorenwoningen, ruimere plekken dichtbij het centrum. Hiermee kan je zorgen voor doorstroming.
- De opzet van het Gelders Kwartier is prima. Zou wellicht iets ruimer van opzet mogen zijn en meer parkeermogelijkheden. Achter de Hezebrink wordt al een speelveld gerealiseerd, dus dat zou geen prioriteit hebben. Wel moet het ook groen worden ingericht.

Welke voorwaarden geven we mee?

- Voorwaarden om te bouwen zijn betaalbaarheid en prioriteit geven aan de eigen bevolking!
- Aandacht voor hoogteligging. Enkgronden bebouwen vanuit cultuurhistorie niet gewenst. Maar laag i.v.m. water ook niet.
- Emst. Starterswoningen
- Levensloopbestendige starterswoning kan niet! Kavel te klein voor toekomstige behoefte
- Goedkope woningen

- Eerst betaalbare huurwoningen daarna stromen mensen door. Jongeren vasthouden
- Rekening houden met cultuur. Is anders dan Epe en Vaassen
- Eengezinswoningen die later uitgebreid kunnen worden is gewenst
- Technisch mogelijk. Kavel vaak te klein
- Aandacht voor grondbeleid. Erfpacht vs. verkoop bijv.
- Idee voor Duplexwoningen. Samenvoegen in toekomst naar gelang behoefte.
- Aandacht voor combi toekomstige eigenaren, bouwers, grondeigenaren. Samen tot ideeën en ontwikkeling komen,
- Ernst is maatwerk ontwikkeling
- Groen is belangrijk
- Woningen klimaat adaptief.

5. Gezonde leefomgeving

- Wat is een gezonde leefomgeving? Waar denkt u dan aan?
- Hoe gezond is de leefomgeving in de gemeente Epe?
- Wat is goed, wat kan anders/beter?

Vervolg vragen:

- Wat is daarvoor nodig?
- Hoe regelen/organiseren we dat? Wie kan/ moet wat doen?

Wat is een gezonde leefomgeving? Waar denkt u dan aan?

- Schone lucht, gemeente moet ook hout stook meenemen in visie. Minder luchtvervuiling in kernen.
- Schonere lucht, snelheidsverlagingen. In vroeg stadium kijken welke kansen er liggen om eenvoudige oplossingen te creëren.
- Natuur, schone lucht.
- Andersoortig groen. Meer biodiversiteit, andere indeling plantsoenen.
- Minder gifgebruik dicht bij woningen/kernen (kerstbomen, lielevelden, daar wordt gif gespoten) dit anders inrichten.
- Rond kernen voedseltuinen/bossen. Verder daarbuiten intensieve landbouw
- Dat is vooral een groene omgeving.
- Meer ontmoetingsplekken --> buiten en binnen. Gezien huidige situatie ook buiten plekken aanleggen. Meer ontmoetingssetting die lijken op setting binnen. Meer buitenmeubilair, meer dan 1 bankje. Voedseltuin met zit plek.
- Waar ik naar buiten kan, sporten en fietsen.
- Meer groen in de kernen, fietsroutes zijn ook aantrekkelijker als ze groen zijn, meer bomen planten. Denk aan routes die mensen op de fiets afleggen. Goede aansluitingen op fiets en wandelnetwerken in buitengebied.
- Plekken waar recreanten zijn, daar ook goede verbindingen naar kernen.
- Schone lucht, minder CO₂, minder fijnstof. Oplossing: meer fietsen. Dit vraagt om infrastructuur. Tussen wijken en centrum om uit te nodigen om boodschappen te doen en ook veilige routes naar school (samenwerking met scholen).
- Pleidooi voor verkeer, goede structuur voor ouderen om naar dorp te kunnen rijden. Verkeer rondweg snelheid laten minderen. De rondweg gaat te hard, erg gevaarlijk dat je 50 km mag. Vrachtauto's, bussen, alles rijdt door het dorp. Zodra bebouwde kom er staat dan borden 30 km en probleem is opgelost. Traject hele rondweg, Quickbornlaan en ook bij Jumbo. Heuveltjes of rotonde zijn niet voldoende. Snelheid eruit.
- Probleem rondweg is, dat daar ook bussen en vrachtverkeer rijden, daarom mag daar nu nog 50 km worden gereden. Gemeente moet hierover met provincie en OV in overleg. Gemeente: laat je niet afschrikken door allerlei argumenten van vervoer en OV.
- Ga opzoek naar koppelkansen, bijvoorbeeld ook met *lokaal/provinciaal en nationaal preventieakkoord veilige schoolroutes (?)*.
- Iedereen bestelt online. Het wordt steeds drukker door bezorgers. Bezorgen met busjes: daar zijn goede alternatieven voor: de fiets.
- Veiligheid is belangrijk deel van gezonde leefomgeving.
- Een veilige leefomgeving voor ouderen die niet meer mobiel zijn. Gemeente Epe wordt steeds ouder. En daarbij ook zorgen over laaggeletterden. Deze groepen zijn niet online en daar zit een groot vervoersprobleem. Ze kunnen ook niet goed met OV. Die groep kan ook niet buiten zijn, gymtoestellen worden niet door deze groepen gebruikt. Er komen steeds meer ouderen die naar inlooppunten etc. moeten en dat lukt ze niet.
- Duofietsen zijn bijvoorbeeld een mogelijkheid om via vrijwilligersprojecten de vervoersproblematiek rondom ouderen op kunnen lossen.
- Vrijwilligers zijn echt in beeld en er komen steeds minder. Mantelzorgers zijn overbelast. We merken dat er steeds minder vrijwilligers zijn en dat de bevolking steeds ouder wordt. Het einde is een beetje in zicht (rek is eruit).

- Groenere scholen (schoolpleinen vergroenen, meer ruimte voor buiten spelen in het groen op schoolpleinen)

Hoe gezond is de leefomgeving in de gemeente Epe?

- Hout stook meten, zodat je erop kan sturen. Subsidies om uitstoot te beperken (filters etc.).
- We hebben hier geen klagen: groener en schonere lucht in de gemeente Epe.
- Mw. loopt nu de klompenpaden. Mooi concept! Mensen attenderen op de mogelijkheden: wandelroutes in de omgeving.
- Gezondheid zit ook in bewegen in de openbare ruimte/natuur.
- De natuur is wel groen, maar de biodiversiteit kan beter.
- Centrum van Vaassen is opgeknapt met ruimte voor groen.

Wat is goed/wat kan beter?

- Bij inspiratiedoc pag. 10. Bewegvriendelijke wijk/ Toevoegen: het in standhouden en ontwikkelen infrastructuur mobiliteit. Wandel en fietsnetwerken in stand houden. Hiermee ook verbinding met nationaal beleid.
- (Fiets)Paden moeten ook voor scootmobiel goed toegankelijk zijn, breed of extra strook, zodat fietspaden uitgerust zijn op diverse doelgroepen.
- Bij gezonde omgeving hoort ook handhaving. In dorp Epe wordt nu niet gehandhaafd op snelheid en weggebruik. Mensen fietsen aan alle kanten van de weg, veel e-bikes en daar moet de wandelaar nog ergens tussendoor bewegen. Maak van dorp 30 km en handhaaf het.
- Inspiratiedoc Klimaat/ Er wordt alleen gesproken over energietransitie (over andere soorten energie), niet over verminderen van energieverbruik. Ook mooi om dit een plek te geven. Meer wandelen en fietsen draagt daar ook aan bij.
- Omgeving moet beweegvriendelijk zijn: uitnodigend om te bewegen. Voldoende bankjes. Veel bankjes zijn verdwenen, omdat ze hangplekken werden en vervuilden. Voor ouderen juist heel belangrijk dat ze even kunnen rusten en dus grotere afstanden kunnen afleggen.
- Benoem in je visie wat je nu al goed vindt, zodat het niet kan verslechteren. Gedetailleerd beschrijven wat je wilt behouden/bereiken: biodiversiteit.
- Kerstbomenteelt gebruikt bestrijdingsmiddelen, dit moet meer op afstand van woningen, maar liever helemaal niet.
- Biodiversiteit kan stukken beter, niet alleen gras. Ook andere beweegtoestellen of de mogelijkheid tot gezamenlijk tuinieren, zodat het mensen trekt om te bewegen. Slagen maken in inrichting van toestellen (huidige toestellen staan op de verkeerde plek - linten met verschillende niveaus in wijken worden wel gebruikt).
- Nieuwbouwwijken Geef gelijk mee wat je wilt met stookvoorschriften etc. hier liggen je kansen. Bij bestaande bouw kun je niet verbieden, maar wel subsidiëren met filters.
- Ouderen die moeilijk kunnen lopen moeten wel in het centrum kunnen komen met auto.
- Ouderen die gebracht moeten worden om boodschappen te doen, dat moet een bijna gratis voorziening zijn.
- Geluidsbeleving in het dorp is ook nodig.
- Industrie in Epe dicht op de bebouwing is niet ideaal. Als voorbeeld wordt gegeven de situatie in Epe met bedrijven Kweekweg. Dit geldt ook voor Vaassen.

6. Ouder worden in de gemeente Epe

7. Uw dorp als ontmoetingsplek

We hebben steeds meer oudere mensen in de gemeente Epe. Mensen worden ouder en er komen meer ouderen (o.b.v. demografische cijfers).

- Wat is -nu én in de toekomst- nodig als het gaat om wonen, zorg en welzijn?
- Hoe begeleiden we de ouder wordende samenleving?
- Wat heeft u later nodig?

Wat is -nu én in de toekomst- nodig als het gaat om wonen, zorg en welzijn?

- Meer betaalbare woningen die gelijk zijn aangepast voor de doelgroep ouderen. Domotica/ EHealth.
- Ouderen verkopen woning, maar willen wel in Epe blijven, als dat niet kan loopt doorstroming vast.
- Doorstroom loopt vast doordat er geen woningen betaalbaar zijn
- Pas niet een voor een woningen aan, maar zorg voor een batterij aan woningen die aangepast zijn.
- Niet meer terug naar bejaardenhuizen, maar wel naar alternatieve samenwoonvormen met woonkamer(functie).
- Goede woningen voor ouderen. Boskamp (en woningen erachter) voldoen niet meer aan de eisen van deze tijd. Plannen liggen er, maar wanneer worden ze nu eens opgepakt? (boosheid hierover.)
- Er is een groot gat tussen thuis wonen en in verpleegtehuis wonen. De gemeente kan in samenwerking met corporaties en zorginstellingen op zoek naar een tussenvorm, om kwaliteit van zorg en betaalbaarheid te kunnen realiseren. Tussenvorm: geclusterde woningen met gezamenlijke woonkamer/ontmoetingsruimte. Subsidiepot 20 miljoen, hoe kunnen wij aanspraak hierop maken om gemeenschappelijke ruimtes te realiseren (en vereenzaming tegen te gaan).
- Woongroepen waar verschillende groepen kunnen samenwonen. Een terrein waar alle doelgroepen/leeftijd (gezinnen, studenten, etc.) wonen en iedereen op z'n eigen manier zelfstandig kan wonen. Waar allerlei functies zijn, zodat je onderdeel blijft van de samenleving als oudere.
- Grote zorgen om grote groep dementerende ouderen (deze groep groeit). Deze groep wil vaak niet verhuizen. Geen plek in verpleeghuizen, zo ontstaan steeds meer complexe thuisituaties. Zorgverzekeraar heeft hierin ook een taak.
- Veel ouderen vinden het fijn als ze thuis kunnen blijven wonen. Vanuit WMO-potje kunnen woningen aangepast worden. Soms zijn kleine aanpassingen voldoende om ervoor te zorgen dat mensen kunnen blijven wonen in eigen woning. Er is een soort makelaar nodig (uit groep kwam naar voren, dat deze er al is (inderdaad: Thuis wonen nu en later, maar mogelijk is hier meer van nodig of voor langere tijd?). Het gaat niet alleen om financiële hulp, maar gewoon iemand die weet hoe en waar zaken geregeld moeten worden. Het beeld leeft dat gemeente wil hierop bezuinigen. Maar door dit goed te regelen, kun je kosten besparen op het bouwen van zorgcentra.
- Openbare ruimte, steeds meer ouderen met rollators en rolstoelen. Looproutes aanpassen aan rollators en rolstoelen.
- Openbare ruimtes/buitenruimtes in gemeente bekijken vanuit oogpunt oudere mensen. Zorgdragen dat zij alle plekken kunnen bereiken en mee kunnen doen. Vervoer naar verschillende plekken. Mensen zitten vast in/aan hun huis/plek omdat ze de beweging niet meer kunnen maken.

8. Locaties zonne-energie

- Waar en hoe realiseren we de opwekking van zonne-energie?
- Onder welke voorwaarden doen we dit en wat is daarvoor nodig?

Waar en hoe realiseren we de opwekking van zonne-energie?

- Landbouwgronden zijn voor de landbouw, niet voor energieopwekking. Eerst alle daken gebruiken voor energieopwekking
- Er is veel meer opwek nodig aan zonne-energie dan wat we op de daken kunnen opwekken
- Alle daken moeten gebruikt worden en dan nog veel meer
- Waarom wordt in het kader van de RES maar 30% van de energieopwekking op daken meegerekend in de totale opbrengsten? Goed dat hier meer aandacht aan besteed wordt.
- Nationaal is bekeken welke verdeling er van grond is voor welke functies. Er is te weinig grond voor woningen beschikbaar en voor opwek van zonne-energie. Hierover is een nationaal akkoord bereikt. De vraag die nu dan ook voorligt is hoe we aan de opgave van de combinatie zon en wind gaan voldoen.
- Waarom moeten de boeren dit oplossen? Die lossen al 39% van de problemen op, terwijl ze veel minder dan 39% energie gebruiken.
- Waarom willen we dan niet ook wind toestaan op agrarische grond?
- Door die toevoegingen van functies wordt agrarische grond te duur.
- Er is een transitie nodig voor zowel energieopwekking als voor landbouw zelf. Daarbij heeft de landbouw een hele sterke positie: zij is namelijk voor het grootste deel eigenaar van de grond. De vraag is dan ook vooral hoe de landbouw hier een goede positie voor in kan nemen.
- Wind opwekken ten oosten van de A50 heeft weinig zin. Hiervoor is nog veel te weinig subsidie beschikbaar.
- Liefst geen zonnepanelen op natuurgebieden of agrarische gronden. De rest van de gronden mag worden vol gelegd.
- Eerst alle daken volleggen. Kerncentrales als reële optie meenemen. Kleine windmolens kunnen niet uit. We moeten niet het braafste jongetje uit de klas willen zijn.
- We zijn zeker niet het braafste jongetje. We zijn in Europa het vervuilendste land. Bovenstaande discussie is een gepasseerd station. We moeten in actie komen. Als er een veel hogere opbrengst per paneel komt (globaal het dubbele van nu) dan worden dingen mogelijk. Hoef je ook maar de helft van de hectares aan te leggen.
- De komende jaren is een transitie nodig van de landbouw. Daarnaast moeten we voorkomen dat zich nog grootgebruikers in Nederland vestigen, zoals datacentra.
- Eerst inventariseren wat er nu al kan. Welke daken kunnen wel/niet. Het energiegebruik van de industrie is 80% van het totaal. Daar moeten eerst oplossingen voor komen.
- Belangrijk is om het eigenaarschap van installaties goed te regelen, zodat niet het grootste deel van het rendement verdwijnt naar bedrijven buiten de gemeente.
- Zonnevelden esthetisch niet mooi;
- Eerst daken.
- Vervolgens gebruik lelijke plekken voor zonnevelden:
 - Industrierterreinen
 - Grond langs snelwegen
- Buiten dorpen, ver weg van woningen
- Niet richting bossen/ Veluwe
- Bij voorkeur veel kleine parken i.p.v. enkele grote
- Grote parken biedt meer kansen vanwege grote investering voor koppelkansen (dubbelgebruik)
- Eigenaarschap: de vraag die je moet stellen is of bewoners zitten te wachten op eigenaarschap in iets wat ze niet willen.
- Als een locatie in beeld is ga dan met de lokale bevolking in gesprek. Ook als gemeente. Niet alleen de commerciële investeerder.
- Hoe meer landbouwgrond we kunnen behouden hoe beter.
- Houd rekening met cultuurhistorische waarde van gebieden.
- Bij plaatsen zon op dak: neem waarde van het gebouw/vastgoed in acht
- Zorg voor dubbelgebruik: natuurontwikkeling onder de zonnevelden

- Overkap grote parkeerplaatsen;
- Gebruik de energietransitie (zonnevelden) voor de landbouwtransitie en vice versa. Waar zorg je voor een win-win
- Houd ontwikkelingen in de gaten. Stel als gemeente bijvoorbeeld verplicht dat bij dak vervanging pannen met zonnecellen worden gebruikt.
- Gebruik energie dat je lokaal opwekt voor de gemeente en lokale afnemers.
- Rol van de gemeente: gesprekken voeren met boeren.
- Weet dat je niet iedereen tevreden kan stellen.
- Regisseer de ruilverkaveling.
- Betrek lokale Eper burgers bij het beheer en onderhoud van de parken. Zo participeren ze naast financieel (als we dat kunnen organiseren) ook op andere wijzen binnen deze ontwikkeling.
- Maak de opgave concreet: 200 ha zonnevelden richting 2030. Daarna het dubbele. Dit is de opgave naast dat alle daken vol moeten worden gelegd, etc.
- In Oene wordt er ongeveer 50/50 gedacht over zonne-energie, geldt trouwens ook voor wind. De ene helft vindt zonne-energie fantastisch en de andere helft is er tegen
- Jammer dat zonnepark vergund wordt bij Oene/A50, want geen profijt/ eigenaarschap van gemeenschap.
- Zonne-energie zo dicht mogelijk bij de woningen (kern).
- Niet op kostbare landbouwgronden, lastig is dat de boer die stopt meer verdient aan een commerciële partij. Niet positief voor de landbouw. Daarom regels over eigenaarschap en profijt nodig --> coöperatieve projecten.
- Stimuleren op dak: kan dit niet meer?
- Naast alle geschikte daken nog 200ha nodig, dus niet genoeg
- Wat gebeurt er met die rommel als het na 25 jaar afgedankt wordt? Windenergie levert veel meer op. 1 molen kan gelijk staan aan 40ha, waarom doen we dat niet.
- Oranjeweg Emst: oude vuilnisbelt: goed voorbeeld, dat is een goede plek. Of achter de Wildhoeve, daar is grond afgegraven, heeft niemand last van (is nieuwe natuur, net aangelegd, dus kan niet, maar het laat wel zien waar mensen meedenken).
- Er is nog nooit iemand geweest die mijn dak wilde huren hoor, ik heb een aardig grote stal.
- Zet een molen op een rotonde, heeft toch niemand last van. Zon op weidegrond, dat echt geen gezicht. Versnipperd langs snelwegen kan wel.
- Maar risico: Apeldoorn heeft 80ha vergund aan projectontwikkelaar zonder inspraak van omwonenden, dat moet Epe voor zijn want dit wil je echt niet. Dat komt de biodiversiteit niet ten goede. Door landschap (weilanden) is er geen enkele omwonende die bezwaar kan maken, omdat je officieel te ver weg woont.
- Spanning agrarisch ondernemen en gebruik voor zonne-weides
- Als agrarisch ondernemer worden we gestimuleerd extensiever te boeren, maar dit is moeilijk, want als er een boer in de buurt stopt dan verkoopt die zijn land niet aan de naastgelegen boer. Waarom? Prijs opgedreven door ontwikkelaars, dus boer krijgt van projectontwikkelaar meer geld.
- Kortom de switch naar biologisch boeren wordt onmogelijk gemaakt door de prijs van de grond.
- Hoeveel ha is er nodig om een weide rendabel te maken? Voor mijn land moet ik er eerst infrastructuur voor aanleggen (transport energie).
- Er is visie en regie nodig van de gemeente, voordat Epe net als Apeldoorn klem zit door de projectontwikkelaar.
- Olst-Wijhe gaat eerst voor een integrale visie hierop voor ze initiatieven beoordelen. Dat doen ze ook samen met de inwoners, kan Epe dat ook doen?
- Vergunningstrajecten voor windenergie op eigen terrein zijn ingewikkeld en duren lang, maar agrariërs hebben daar vaak wel de ruimte voor en het levert meer op. Groningen is hierin een goed voorbeeld, daar heeft elke agrariër de mogelijkheid een windmolen te plaatsen van 25m hoog.
- Inwoner is positief en pleit voor meer zonne-energie, zonne-velden zijn lelijk
- Kunnen we de A50 niet overdekken met zonnepanelen, daar heeft toch ook niemand last van.
- Geluidswallen maken, daar ook zonnepanelen op. Misschien zelfs op de binnenwegen.
- Hoeveel ha is er eigenlijk niet bebost in Epe, waar hebben we het over?
- Bermen langs snelwegen, zonnepanelen i.p.v. schapenbeheer.

- Zonne-energie moet op basis van complete vrijwilligheid, geen onteigening of dwang. Ruimte voor veehouder behouden, maar grond is duur.
- Kan de gemeente helpen met versterking dakconstructies?
- Voor overcapaciteit krijg je te weinig terug. Zeker met de afbouw van salderingsregeling, dus waarom meer leggen dan je zelf verbruikt. Kortom de stimulering vanuit de gemeente is volstrekt onvoldoende.
- Inwoner voelt de opgave niet, kunnen we niet meer kijken naar goede voorbeelden voor doorontwikkeling van zonne-energie, zoals Tesla daken. Die 200ha hoeft niet als je wacht tot er betere technieken zijn.
- Verzekering is een groter wordend probleem, heeft de gemeente een bedrijfsverzekering voor agrariërs en andere ondernemers voor het verzekeren van panden met zonnepanelen?
- Kan gemeente niet met Triada bellen en zeggen: wij leggen al jullie daken vol en dat betalen wij, iedereen in Epe profiteert?
- Verplichten alle mogelijkheden voor zonnepanelen te benutten bij nieuwbouw en niet totdat je zelf neutraal bent, maar met overcapaciteit.
- Alle nieuwbouwwoningen volledig benutten, niet alleen voor eigen energieopwekking.

- Waarom gebruiken we een heuvelrug (de Veluwe) niet? Waarom is het niet erg ze in de buurt van mensen te plaatsen maar wel van dieren? Een voorbeeld is Europees beschermde wespandief. Die wordt uit de lucht geslagen, mensen slapen er 'alleen' slechter door. Mogelijk verandert de regelgeving nog, maar dat heeft tijd nodig. We moeten dus ook kijken naar andere locaties. De minimale afstand is inderdaad 450 meter, om aan de normen te voldoen. Dat is een belangrijke randvoorwaarde.
- Is het Vossenbroek geschikt, tussen de snelweg en kanaal? Wel jammer van de aangelegde natuur.
- Aan het kanaal ten noorden van Vaassen.
- Ten oosten van het kanaal van Epe.
- Richting de IJssel, waar het dunbevolkt is.
- Waarom altijd 'not in my backyard', kan het niet dicht bij de dorpen?
- Ik krijg de indruk: er is al bepaald dat er 3 windmolens in de gemeente moeten komen, zo ver mogelijk naar het oosten. Reactie hierop: Dat komt uit regionaal onderzoek. We hebben met de Veluwe te maken, daar is een heel uitgebreid onderzoek gaande. De verwachting is dat het lastig wordt om een ontheffing voor beschermde natuurgebieden te krijgen. Daarom kijken we ook verder. Maar er is nog geen verdere planvorming, er staan nog geen windturbines op een kaart.
- Ten oosten van de Veluwe is er een mooi broeklandschap. Als er heel veel windmolens staat, is het geen gezicht. Misschien moeten we eraan wennen.
- Kleine molens bij industrieterreinen en agrariërs
- Combinatie tussen opwek en gebruik: vraag en aanbod
- Op het nieuwe bedrijventerrein in Vaassen
- Nu nog geen stip op de kaart zetten
- Eerst goed inzicht in belangen: agrarisch, cultuur, natuur. Ook regio
- Stoppende bedrijven -> deel van uitbreiding naar andere agrariërs, daarnaast mogelijk windenergie
- 1 in het bos is ook 1 in het landbouwgebied
- Ook in Epe is er genoeg wind
- Bij voorkeur enkele grote windturbines in plaats van talloze kleintjes
- Als we het doen, dan geconcentreerd bij elkaar
- Clusteren

Onder welke voorwaarden doen we dit en wat is daarvoor nodig?

- Windmolens hebben invloed op woningwaarde en woongenot, dit zou gecompenseerd moeten worden. Zeker als grote ontwikkelaars hier beter van worden.
- Een goede grondprijs voor agrariërs is geen oplossing, omdat de buurman het dan niet meer kan doen. Je moet voorkomen dat de ene agrariër er goede inkomsten van heeft terwijl de buurman, die geen stukje grond kon afstaan, er geen voordeel van heeft. Reactie hierop: in de Flevopolder zie je nu daarom dat de grondvergoeding wordt verdeeld over de omliggende grondeigenaren, misschien is dat een oplossing.
- Kunnen we niet windturbines laten plaatsen door lokale bedrijven of agrariërs, dus door degenen die de energie ook gebruiken? Zou je niet terug moeten naar provinciale energiemaatschappijen, zodat de grote jongens er niet met het geld vandoor gaan? Misschien kun je aan lokale coöperaties of een regionale energiemaatschappij denken.
- Kan de gemeente Epe daarin niet investeren? De gemeente heeft ook een energiebehoefte, die kan best het initiatief nemen.
- Moet de energievoorziening niet veel meer weer een overheidstaak worden? In de basis, ja. Onder voorwaarden, zodat de grote jongens er niet met de winst en subsidies vandoor gaan. De gemeente kan een mooie spil in het web zijn, bijvoorbeeld als je kiest voor een lint van windmolens, dat de gemeente meedenkt over horizonvervuiling en gronden ter beschikking stelt.
- Heeft de plaatsing van turbines invloed op toerisme? Het heeft te maken met de aantrekkelijkheid en uitstraling van de gemeente, of je er graag als toerist bent. Reactie: er wordt gezegd dat het meespeelt, afhankelijk van toeristische locaties.
- Denk ook aan kleine windmolens. Grote en kleine windmolens hoeven elkaar niet uit te sluiten.
- Kleinere turbines zijn ook interessant, zelfvoorzienend voor agrariërs.
- Afstand tot woningen 450m

- Geen rood knipperend lampje
- Agrariërs zouden daarbij een centrale rol moeten hebben
- Omgeving laten mee profiteren
- Gezamenlijk bekijken (meerdere gemeentes) wat goede plekken zijn
- Onderzoek naar vogelsterfte is relevant
- Minimaal 50% coöperatief
- NWEA-gedragscode (omgeving/fondsvorming)
- In beleid cablepooling regelen, afdwingen samen gebruik maken van kabel, combinatie zon en wind
- De omgeving betrekken bij de planvorming, goede belangenafweging

Overige opmerkingen

- Ook 's avonds in het donker behoefte aan stroom
- Interesse in zelf windenergie opwekken
- Bij de RES gaat het ook om grootschalige opwekking voor energie, daar kun je niet in voorzien met kleine windmolens of zonnepanelen op daken. Hoe ga je in die grote energieopwekking voorzien? We zullen allemaal moeten inleveren op dat gebied.
- Het is wel de vooruitgang die je te maken hebt. Over mooi of lelijk kun je lang discussiëren.
Vraag/opmerking: waait te zacht
- Laten we het meest duurzaam zijn!
- Vraag: zijn wind- en zonneparken wel passend bij relatief kleine gemeente?

10. Hitte, droogte en natte voeten

- Hoe passen we onze dorpen en het landelijk gebied aan, op welke manier kunnen we onze gemeente leefbaar houden?

Vervolg vragen:

- Ervaren we hitte, droogte en natheid en waar/wanneer?
- Wat is nodig in de wijken, de centra, het buitengebied?
- Zijn er nu al aandachtsgebieden? En straks?
- Wat kunt u doen? Wat kan/moet de gemeente doen?

- Bij droogte is continue beregening van grasland en maisland benodigd. Het pompen van grondwater is nodig 24/7 en dat geeft geluidsoverlast voor de omgeving. Geluidsoverlast waar de gemeente geen beleid voor heeft, dus elke keer politie aan de deur 's nachts.
- Zonder beregening kan bij droogte ook geen mest worden uitgereden.
- Waterproblematiek hoort bij waterschap, maar geluidsoverlast bij gemeente. Kan gemeente niet geluid toestaan in beleid voor agrariërs met jong grasland in tijd van beregening (mei-sept).
- Waterschap zegt: mais leent zich voor druppelirrigatie, is dat geen oplossing? Waterschap heeft hier ook subsidies voor. LTO Salland weet hier meer over. Kunnen gemeente, LTO en waterschap samen oplossing zoeken voor oplossen van problemen bij droogte?
- In het dorp Epe de Dorpsbeek naar boven halen. Dit veraangenaamt de leefomgeving bij hittestress
- Gescheiden rioolstelsel is een goede ontwikkeling. Bij flinke buien is dan de overstort steeds minder nodig. Het schone hemelwater zou dan in de wijk kunnen worden geïnfiltreerd.
- Agrariër die eigenaar is van beek waarin overstort Emst plaatsvindt geeft aan dat bij 20mm regen de beek overstroomt en alles op het land ligt: van condooms tot maandverband. Dit wordt niet opgeruimd. Is hier geen andere oplossing mogelijk?
- Waterschap in samenwerking met gemeente campagne aan einde jaar: wat mag wel en niet in riool (zoals frituurvet mag er niet in, gebeurt veel met oliebollen bakken).
- 3e fase Hoge Weerd: vaart maken met herinrichting en gescheiden rioolstelsel. Klimaatproef inrichten: niet wachten maar doorgaan.
- Dijkversterkingsproject: 1 km dijk Oene/IJssel, spanning cultuurhistorie IJsseldijk en versterking veiligheid.
- Hemelwaterafvoer afkoppelen, per 6 huishoudens is er subsidie te krijgen bij waterschap: promoot dat!
- Verstening van tuinen is een probleem: niet iedereen kan onderhoud aan: hulp geven: klusjes tuinmannen mogelijk?
- Triada ook aanhaken: afspraken: huurders moeten xx deel perceel groen inrichten
- Kunnen we ook eten verbouwen?
- Tegelwippen leuk idee – bibliotheekjaar.
- In de bossenstrategie, ten zuiden van Epe: klimaatbos, voedselbos, met participatie en educatie. Gemeente mag wat actiever deelnemen.
- Ontwikkeling van groen moet meer aansluiten op klimaatverandering: wat groeit er wel goed, wat is mogelijk, hoe behoud je wat belangrijke (inheemse) soorten zijn?
- Actieve en faciliterende rol van gemeente gevraagd: koppel ook terug wat je opgehaald hebt. Niet alles komt terug: zorg dat inwoners zich gehoord voelen. Hoe past wat wij willen in Provincie en Rijk plannen.
- Concrete acties en kleinschaligheid: dat is goed voor bewustwording en betrokkenheid. Communicatie is key. Vb.: stuk over warmtefoto in GW was echt heel goed: leuk te zien wat je ermee kunt.
- Wat merken inwoners? Structureel lagere grondwaterstand. Het wordt niet beter.
- Meer water vasthouden, hoger op de Veluwe. In landbouwgebieden wordt veel water afgevoerd.

- Tegels eruit en meer bomen/groen planten. Dit meer stimuleren. Bijvoorbeeld meer voorlichting hierover geven. 'Onttegelingsubsidie'? Mensen belonen in plaats van straffen. Ander voorbeeld is tegels met groen aanleggen.
- Meer water opvangen in wadi's. Opvangbekkens creëren door bermen af te graven. Afkoppelen van regenwater van het riool.
- Mooie akkerranden zaaien.
- Asfalt opbreken. Nadeel is wel dat bijv. ouderen die minder mobiel zijn hier last van kunnen ondervinden.
- Meer planten die water vasthouden planten. Bijvoorbeeld platanen. Dit zijn ook bomen die veel schaduw geven.
- Eisen stellen aan huurders dat tuintjes niet bestraat mogen worden. Bijvoorbeeld via Triada.
- Inwoners erbij trekken is erg moeilijk. Mensen lezen niet alle communicatie. De communicatie vanuit de gemeente is er wel beter op geworden.
- Als oplossingen voor de hittestress: Afscheiding van parkeerplekken, bijvoorbeeld met groenstroken. Voorbeelden zijn de parkeerplaats voor het gemeentehuis in Epe en het parkeerterrein bij de Aldi.
- Beken en sprengen terugbrengen in de kernen? Hier wordt de meerwaarde niet van gezien. Het water verdampt dan ook sneller.

11. Natuur om u heen

Groen is van grote waarde in onze gemeente.

- Hoe gaan we om met de natuur rondom uw woning en binnen de dorpen?

Vervolgvragen

- Hoe staat het daar nu mee?
- Kan en moet het anders/beter? Wat dan?
- Welke rol heeft u daarin?

Groen is van grote waarde in onze gemeente.

Hoe gaan we om met de natuur rondom uw woning en binnen de dorpen?

Hoe staat het daar nu mee?

- Qua begrippen moet groen en natuur uit elkaar worden gehouden. Groen zijn stroken binnen kernen. Natuur is de Veluwe. Het groen moet worden behouden.
- Groen is van grote waarde. Door de jaren heen is er veel veranderd en is de hoeveelheid groen fors verminderd, kwijtgeraakt. Verandering is niet verkeerd, maar belangrijk is om te bepalen wat wij willen. Geconcludeerd wordt dat de verrijking weer terug moet komen, meer soorten zijn gewenst.
- Men stoort zich aan zwerfvuil. Daar wordt slordig mee omgegaan.
- De bermen van De Meent en de Laan van Fasna worden gebuikt om biodiversiteit te bevorderen. Er wordt aan de beide zijden om en om (1x per jaar) gemaaid. Dit wordt als goede ontwikkeling en een mooie kans ervaren om verder uit te rollen. Wel gaat veiligheid voor, zo werd de strook bij de Rozenhof in Epe te hoog. Is het Molenpad een optie?
- Er wordt nu grof gemaaid. De bermen gaan 'stuk'. Ook werd er gemaaid toen de bermen in volle bloei stonden. Van gemeentezijde wordt opgemerkt dat dit bewust is gedaan om 3x een periode van bloei te krijgen.
- In Vaassen centrum zijn geveltuintjes aangelegd. De bedoeling is goed, maar hartje winter is de oorspronkelijke bedoeling niet meer zichtbaar. Er wordt nu afval gedumpt. Dit had ook in adoptievorm kunnen worden ingericht i.p.v. door een hovenier.

Kan en moet het anders/beter? Wat dan?

- Binnen kernen zou meer natuur/groen en biodiversiteit mogen komen, in bermen en veldjes. Ook als het iets minder mooi is. Een nette uitstraling is minder belangrijk.
- Bermen en bomen moeten insectvriendelijker worden ingericht. Toegangswegen zoals De Meent zijn hierbij een goed voorbeeld. Op braakliggende terreinen kan gestimuleerd worden om bloemenmengsels te zaaien. De gemeente kan hierover informeren en stimuleren. Ook daar waar het de particuliere tuinen betreft.
- Er kan een ander, gefaseerd maaibeleid worden gehanteerd. Dit vraagt wel een andere inspanning. De gemeente Nijmegen wordt als voorbeeld aangehaald. Er kan meer gebruik gemaakt worden van de kennis van natuurverenigingen. Er kan weliswaar beleid worden ontwikkeld, maar de natuur moet/kan het ook zelf doen.
- Er zou een zoneringsplan in gebieden kunnen worden toegepast v.w.b. het groenonderhoud: gecontroleerd in de kernen, losser in de gebieden net buiten de kernen, en de natuur zijn gang laten gaan in de resterende gebieden. Dit biedt duidelijkheid richting inwoners wat ze van het niveau van onderhoud mogen verwachten.
- Er wordt veel afval gedumpt in de natuur. Zwerfvuil wordt niet op gehandhaafd. Dit kan beter. Door hogere belasting op inname afval is er een nog groter risico op het dumpen van afval. Afval trekt afval aan.
- In het bestemmingsplan/omgevingsplan kan er een maximale oppervlakte aan tegels/verharding worden opgenomen. Als het door gemeente wordt opgelegd kan dit wel weerstand opleveren. Overwogen kan worden om meer te belonen (bijv. korting op belastingen) i.p.v. te 'straffen'.
- Triada heeft hier ook een taak en zou eisen kunnen stellen bij de verhuur.
- Kinderen kunnen op scholen worden voorgelicht over het belang van natuur en biodiversiteit.
- Er kan meer variatie aan verschillende soorten bomen komen langs de wegen. Eikenbomen hebben voor de natuur niet veel waarde. Afwisseling draagt bij aan biodiversiteit.
- Akkerranden kunnen worden uitgebreid. Dit kan echter niet zonder financiële compensatie.

- Agrariërs kunnen worden betrokken bij natuurbeheer.
- Er zou minder kunnen worden gemaaid. Bijvoorbeeld 2x maaien. Er moet niet op twee gedachten worden gehinkt; er moet wel een plan achter zitten.
- Gazon wordt soms omgezet naar hooiland. Daar wordt regelmatig een combinatie gemaakt tussen toegankelijk (wel maaien) en niet toegankelijk (strook niet maaien). De hooiland gebieden worden als mooi ervaren, maar door het als smalle strook uit te voeren wordt het effect gemist (stationsgebouw Stationsstraat). Dit zouden grotere vlekken kunnen zijn: een speelveld gebied en een hooiveld gebied. Gebieden zonder gebruikersfunctie inzetten voor biodiversiteit. De meningen zijn hier ook verdeeld: de gebieden trekken verrommeling aan en worden als hondenuitlaatplaats gebruikt (speeltuin Willem Dreeslaan). Ook hebben speelvelden een functie voor spelende kinderen. Suggestie: benut daarom de randen, zoals de strook bij de S9 bij de bosrand.
- Gevraagd wordt of het maaibeleid wordt aangepast op droge/warme zomers. Van gemeentezijde wordt aangegeven dat er in die situaties, als dat mogelijk is, minder wordt gemaaid.
- Laat een park een park zijn. Dit moet zo blijven en vaak heeft een park ook meerdere functies (herdenking, evenementen). Meer aanplant met bes-dragende struiken zou nog een optie kunnen zijn.
- De gemeente (Axent Groen) zou het groenafval beter kunnen opruimen of meenemen na maaien en bladblazen.
- Groenafval zou vaker opgehaald moeten worden.
- De wijk Vegtelarij in Epe: veel gras, meer biodiversiteit is gewenst
- Kerstboomkwekerijen in de buurt van de bebouwing. Dit is ongewenst vanwege gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Zuukerenkweg: daar zijn kerstboomkwekerijen dicht op de bebouwing.
- Liever heeft men een voedselbos in de buurt van bebouwing. Kan het klimaatbos bij VMI ook een voedselbos worden?
- Er zijn veel positieve punten in de gemeente, bijvoorbeeld het Wisselseveen.
- Er zijn ook veel kansen voor meer natuur en diversiteit in de gemeente, zoals in Vaassen, waar veel groen gesneuveld is. Er is veel gras in plaats van bloemen en struiken gekomen.
- Gazonvelden omvormen tot meer divers groen.
- Niet alleen gaan voor visuele kwaliteit, maar ook voor natuurwaarden.
- Akkerranden inzaaien wordt als positief gezien, liever nog heeft men natuur inclusieve landbouw.
- Bij de Motketel blijven bomen liggen. Esthetisch is het laten liggen van dood hout voor veel minder mensen mooi. Deelnemer geeft aan dat dat een kwestie is van hoe je ernaar kijkt: is iets mooi als het recht en kort gemaaid is, of is er ook schoonheid in wat meer natuur, met meer bloemen en insecten. Het is hoe je ernaar kijkt. Dat heeft tijd nodig.
- Het onderwerp bekend maken bij een breder publiek. Mensen meenemen door informatie te geven. Bijvoorbeeld infoborden Schoolklassen bekend maken met biodiversiteit door projecten voor scholen.
- Verkeersveiligheid: dan wordt er snel gekozen voor het kappen van bomen, maar ook het omlaag brengen van de snelheid is een optie. Gemeente Epe, kies niet te snel voor bomen kappen. Met bomen langs de weg heb je ook een snelheid remmend effect en het is bovendien koeler voor fietsers.
- Creëer ook verbindingzones door het planten van bomen. Als voorbeeld wordt de omgeving van de Geerstraat gegeven waar stukken zijn waar geen bomen staan.
- Maak elk jaar weer een feest van de boomplantdag, als het mogelijk is.
- Hoe kan je natuur in nieuwe wijken brengen: buurtmoestuinen, Heemtuin zoals bijvoorbeeld in Apeldoorn, de Maten, Wadi's in de wijk Vulcanus zijn een voorbeeld, waterspeelplaats/ ontmoetingsplek, samen op bankjes kunnen zitten en samen een tuin kunnen onderhouden.

Welke rol heeft u daarin?

- Ook in de eigen tuin kan de biodiversiteit bevorderd worden. De bewoner heeft hier zelf een rol. Vaak werkt een prikkel: maak er een bijv. een wedstrijd van met een beloning.
- Er zou voor particuliere percelen voorlichting gegeven kunnen worden over het wegblazen van blad. Er kan gestimuleerd worden om dit te laten liggen.
- Er worden nu stenen in de tuin gelegd, omdat er betaald moet worden voor groenafval.

- Bewoners hebben zelf ook een verantwoordelijkheid, maar er is wel uitleg nodig, wat is de noodzaak, het effect en de invloed. Bewoners zijn hier misschien helemaal niet bewust van.
- Inwoners zouden meer kennis kunnen hebben van biodiversiteit in hun eigen tuin.
- Inwoners zelf hebben ook een rol: tegels in de tuin of op een andere manier tuinieren met meer groen tegen hitte stress. Dan kan je inwoners ook helpen met op die manier leren tuinieren en misschien is het gezamenlijk opzetten van tuinhulp een optie. Elkaar helpen om onderhoudsvriendelijke tuinen te maken, elkaar helpen met onderhoud. Want mensen kiezen vaak voor gemak, omdat ze al veel te doen hebben.
- Communiceer ook dat je met groen je huis koeler kunt houden.

12. Natuur in het landelijk gebied

- Hoe gaan we om met natuur, landschap en cultuurhistorie? En biodiversiteit? (*beschermen, ontwikkelen*)
- Hoe kunnen landbouw, recreatie en toerisme bijdragen aan het behouden en versterken van de natuur?

Vervolg vragen:

- Hoe kunnen we hierin de identiteit van onze gemeente laten zien?
- Hoe kan bedrijvigheid zich ontwikkelen met inachtneming van onze natuur, landschap en cultuurhistorie?

Hoe gaan we om met natuur, landschap en cultuurhistorie? En biodiversiteit?

- We zagen net hele mooie plaatjes van Guido, maar daar was het allemaal erg rustig met weinig mensen. De werkelijkheid is wel wat anders. Er rijden veel voertuigen door onze natuur en het landschap. Zij stoten veel uit, en maken veel kabaal. Dit zou ik graag beperkt willen zien.

In Wissel is het waar je ook loopt, dat je altijd de berm in moet omdat er auto's langs moeten. De hond moet ook kort gehouden worden, anders overleeft hij het niet. Motorvoertuigen te gast zou een goede oplossing kunnen zijn. Laat hen maar eens aanpassen naar de andere gebruikers. De doorgaande wegen in Epe en Wissel, worden als sluiproutes gebruikt wat het extra druk maakt. Zet de snelheid op 30 kilometer per uur. Ik heb weleens een stukje gelezen dat mensen kippen op de straat laten lopen, omdat dat mensen echt liet afremmen en een andere weg liet nemen. Laat iedereen maar via de N309 en de hoofdstraat gaan, dat duurt wat langer maar dat lijkt mij een goede oplossing.

- Veluwe breed zijn ze bezig met de recreatiezoning. Alles afsluiten begrijp ik, want ik begrijp het probleem, maar dat vind ik niets. Er zijn ook mensen die minder mobiel zijn. Er is op de Veluwe al veel gaande.
- Ik woon tegen een stiltegebied aan, maar het is niet stil.
- Door de corona is het drukker geworden, met name in het bos met wandelaars en het parkeren van hun auto. Dieper in het bos is het nog rustig, maar met name aan de randen is het erg druk.
- Er rijden bijv. ook veel busjes waar bijv. Twello op staat. Dan denk ik Twello? Ja die willen allemaal alleen maar snel thuis zijn. Recreanten zijn welkom, maar niet om doorheen te rijden.
- Ten aanzien van de verlichting van de wegen in het (donkere) bosgebied: het is al een verbetering dat de huisnummers nu beter zichtbaar zijn, het zou mooi zijn als de wegen ook beter 'verlicht' worden door het plaatsen van reflecterende paaltjes langs de zijkanten. Met name bij het kruispunt met de Soerelseweg helder zichtbaar maken dat daar de Nieuw Tongerenseweg begint.
- Aangegeven wordt dat CO2 opname belangrijk is. Maar onze bossen houden volgens aanwezigen weinig CO2 vast, vanwege de vele grove dennen. Is het mogelijk om daar een kwaliteitsslag te maken? Aanwezigen pleiten voor verduurzaming, door boomsoorten toe te voegen die beter/meer CO2 vasthouden.

Hoe kunnen landbouw, r&t bijdragen aan het behouden en versterken van de natuur?

- Veel boeren zijn al met natuur bezig. Want een boer beheert zijn land en dat is al natuur inclusief. Toch zijn er wel veel berichten dat het door de intensiteit veel boeren onder druk zet. Niet alle boeren ervaren dat zo, want als biologische boer kun je bijvoorbeeld niet zomaar kunstmest gebruiken etc.
- Biologisch boeren is voor sommigen een noodzakelijke stap, maar sommige boeren willen het ook zelf. Bijv. biologische eieren. Een boer moet wel betaald worden voor zijn product.
- Veehouder en agrarisch adviseur geven aan dat de gedachte groen te willen zijn en willen worden bij veel agrariërs speelt. Alleen je kunt niet altijd, omdat het veel geld kost. We proberen echt te denken aan het bodemleven, omdat er anders geen grasspriet naar boven komt. Er zal daarnaast ook een goede waterhuishouding moeten zijn, om goed te kunnen werken. Je merkt bijvoorbeeld dat er nu veel ooievaars zitten, maar zij plegen ook veel roofbouw en zijn niet alleen maar goed voor andere vogels. Dus we proberen ze allemaal een plekje te geven, zodat de biodiversiteit goed blijft. De wilde zwijnen richten best veel schade aan, aan de gewassen. Zoals bij de Oranjeweg in Gortel. Ik snap dat ze moeten leven, maar

misschien kan de gemeente helpen door te kijken waar je de beesten wel of geen ruimte geeft.

- Misschien moet de visie wel aangeven waar de dieren de ruimte krijgen en waar niet. Dan kun je ook aangeven waar ze beschermd moeten worden en waar niet. Hier kun je bijvoorbeeld een vergoeding tegenover zetten. Ik snap heel goed dat de ooievaar bijvoorbeeld de ruimte moet hebben. Maar als je als wandelaar alleen maar ooievaars ziet en geen andere vogels meer, dan is dat ook niet wat. Kleine kinderen weten niet eens meer wat weidevogels zijn.
- Eén van de aanwezigen zit aan rand van een enk als veehouder. Op deze plek wordt al 1200 lang landbouw bedreven. Hij probeert de gronden in stand te houden voor landbouw. Eerder was er alleen maar sprake van landbouw en bos. Er waren geen andere functie. Om dat landschap nu in stand te houden moet je als veehouder erg je best doen. Er is veel last van regeldruk in landelijk gebied. Juist de afwisseling van landschappen in het buitengebied is interessant voor toerisme. Denk aan graslanden, akkerlanden, houtopstanden. Uiteraard kan het altijd nog beter, maar mensen zijn overwegend positief.
- Natuur is bijzonder, maar landbouw is dat ook. De één gaat niet zonder de ander. Ons landschap is een sterk punt van Epe, maar hoe houden we dat in stand. We moeten voor waken dat natuur, landschap en landbouw niet verschillende onderwerpen worden. Men pleit ervoor om dit onder één noemer houden.
- Eén van de aanwezigen heeft dit jaar meegedaan met het akkerrandenproject. In totaal is er tien ha. aan akkerranden gekomen. Hij hoopt dat de gemeente daar mee door gaan. Wel moet de planning en afhandeling worden afgestemd op de agrarische bedrijfsvoering. Dat is nu niet het geval. Bovendien is het een kostenpost. Je moet het doen omdat je het 'leuk' vindt. Dekkt de kosten niet. Wordt wel hooggewaardeerd door toeristen in de gemeente. Gemeente stemt het niet goed af met planning/bedrijfsvoering van de agrariër. Dat kan verbeterd worden. Beter afstemmen, bijv. januari en beter letten op de kosten.
- Het is storend dat zodra het woord natuur valt, landbouw in het verdoemhoekje komt. Dat is onterecht. Het één kan niet zonder het ander. Daar moeten we voor oppassen. Gemeente moet zoveel doen voor agrariërs dat zij kunnen blijven bestaan. Zij zijn de tuinlieden van ons landschap, niet de toeristen die door dat landschap fietsen. Wel nadenken over de uitvoering van projecten, bijv. akkerranden. Kleine stroken voegen minder waarde toe aan de natuur, dan bijv. 1 à 2 hectare aaneengesloten grond. Promoot/stimuleer daarnaast dat toeristen over het agrarische land kunnen lopen en met boeren kunnen praten en kunnen ervaren hoe het landelijk gebied is. Er is al wel een trendbreuk zichtbaar. Over het algemeen zijn mensen positieve geworden. Probeer wel de mensen op het platteland te krijgen. Agrariërs zien dat ook zitten.
- Men ziet wel graag dat er (nog) meer landschapselementen komen en dat de agrariërs daarvoor voldoende worden gecompenseerd. Apeldoorns Kanaal kan worden opgewaardeerd. Ten slotte kan de plas bij Kievitsveld meer worden ingericht voor natuurrecreatie (bijv. vogelbeleving).
- Robuuste natuur gaat niet eenvoudig samen met landbouw. Maar er is genoeg natuur die wel samen gaat met landbouw; richt je als gemeente samen met de agrarische ondernemers op het ondersteunen van deze natuur. Agrariërs kunnen veel activiteiten combineren, waaronder natuurbeheer. Bijvoorbeeld extensieve beweiding in natte gebieden. Voor een agrariër is het van belang op de markt te kunnen inspelen; bedrijfsvoering is dan vaak een mix van extensieve en intensieve landbouw.
- Eén van de aanwezigen geeft aan dat landbouw en recreatie/toerisme elkaar nodig hebben. Agrariërs zijn belangrijke beheerders van het landschap dat door recreanten en toeristen zo gewaardeerd wordt. Zij zorgen ook voor gebruik (vee in de wei) dat door recreanten en toeristen gewaardeerd wordt. Gemeente kan daarbij helpen door mogelijkheden voor neventakken en huisverkoop van lokale producten te verruimen.
- In de recreatiesector zijn we bezig met natuurplannen samen met Gelderslandschap. Zo kunnen we bouwen aan de biodiversiteit. Dit doen we ook in samenwerking met de gemeente. Daarnaast hebben we 100% wild gekozen, dus natuur is voor onze sector heel belangrijk. Hier proberen we ook echt de biodiversiteit te versterken. Het is de kunst hoe je de anderen hier ook in meekrijgt. Wij doen ook mee met de cursus, omdat we zoiets hebben van hier leer je altijd van. Ook andere ondernemers doen hieraan mee. Hoe wordt dit ook in de landbouw gestimuleerd, om eens anders te denken dan alleen intensiever?

- Er komt een vlucht van mensen vanuit het westen. Zij willen graag op het platteland gaan wonen en zij komen dan met allemaal initiatieven zoals een B&B. daar moeten we wel waakzaam op zijn, wat we willen en wat niet.

Hoe kan bedrijvigheid zich ontwikkelen met inachtneming van onze natuur, landschap en cultuurhistorie?

- Je zult van tijd tot tijd wel iets moeten inperken.
- Ik heb wel bepaalde ideeën hierover. Als je het sec bekijkt, dan kunnen ze elkaar niet bijten. Je kunt niet alles ongerept laten, want er moeten ook mensen eten. Hoe kan dit het beste samen gaan? Zodat iedereen de beste kansen krijgt. Geef alle onderwerpen een plekje. Zo kun je zeggen dat bepaalde stukken een plekje krijgen waar we niets mee doen en stukken waar we aangeven wat er mag. Laat een aantal stukken gebied in de gemeente lekker gaan, dat kost ook geen cent. Daar ga je ook geen asfalt en betonpaden aanleggen. Dit is namelijk ook funest voor de natuur, want er worden bijvoorbeeld reptielen doodgereden. Daarnaast heb je de landbouw, dat is de essentie voor de mens. Landbouw is natuur. Wie bepaalt er wat er wel of niet kan. Dat is geen natuur meer zoals het hoort te zijn, dus laat het in streken waar aangewezen waar landbouw is, laat de boer daar zijn gang gaan. De laatste tak is R&T, met vele facetten. Maar zoals speeltuinen hebben ze in het westen van het land ook nog, daar kunnen ze niet zoveel meer kapot maken. Wij profileren ons als R&T gebied, 100% wild, dus doe daar zo weinig mogelijk aan. Dan kan men genieten van wat er nog te zien is. Dus laat eenieder op zijn eigen plek doen wat hij of zij wilt.
- Je ontkomt niet aan een dergelijke zonering, want dat is ook provinciaalbeleid. Juist de uitdaging is hoe je functies combineert. Economische functies met het landschap. Hoe combineer je dit met de ontwikkeling in de natuur en de ondernemers?
- Mensen willen ook graag weten waar je aan toe bent, of je er woont of onderneemt.
- De uitdaging is welke voorwaarden gekoppeld kunnen worden aan nieuwe ontwikkelingen in de groene zone. Concentreer je vooral op de overgangsgebieden.
- In de EHS staat waar wat kan, dus onze regio wordt gelukkig al goed beschermd. In de recreatiezonering wordt dit gelukkig ook opgepakt. Ik kan zo geen gebied aanwijzen waar wat kan. Als er ontwikkelingen komen dan is het wel handig om dit samen te doen met bewoners, boeren en ondernemers.
- Het is de kunst om in te kaderen of juist maatwerk zoeken. Ik ben voor maatwerk, want je hebt hier zoveel grondeigenaren, dus we hebben al heel wat mensen die de natuur al beschermen. Als je dit gaat dichttimmeren in de Omgevingsvisie dan kan er echt helemaal niets meer. We hebben namelijk al heel veel maatregelen (stikstof etc.), en als we er nog meer doen dan snijden we onszelf op langere termijn in de vingers. Nu wordt er alleen al snel vanuit de gemeente op de rem getrapt, omdat er angst is dat ontwikkelingen nadelig zijn voor de natuur. Maak dan als bedrijf, die wat wil, een visie en ga dan in gesprek met de gemeente. Zoals de Veluwe bron is 10 jaar bezig geweest om een plan te ontwikkelen om iets te kunnen bij het Kievitsveld. Gelet het verleden ben ik erg huiverig voor strengere maatregelen.
- We houden een soort zonering aan, waar natuur echt natuur blijft. Er komen wat landbouwgebieden en we hebben tussengebieden als overgangsgebied waar de functies samenkomen. Hier zoeken we de uitdaging de komende tijd hoe we daarmee omgaan.
- Misschien moeten we straks wel naar een andere vorm van samenwerken toe. Waarbij op een andere manier gedacht wordt en de initiatiefnemer meer betrokken wordt. Er moet gekeken worden naar de mogelijkheden en niet naar de onmogelijkheden. Als een boer met een plan komt, dan krijg je al snel het gevoel dat de gemeente tegenwerkt. Maar er moet eens meegedacht worden, kijken naar mogelijkheden.
- Ik zou graag de ontwikkelruimte blijven zien en ga niet scherper dan de provincie zitten. Dan behoudt de gemeente ook mogelijkheden. Ga daarna met elkaar in gesprek, misschien wel aan de tafel van de gemeenteraad. Hoe kijken we hier gezamenlijk tegenaan? We zijn een heel diverse gemeente, dus laten we met elkaar in gesprek gaan hoe we dit ook kunnen combineren. Ik pleit niet voor strakker dan de provincie, maar kijken naar de mogelijkheden. Zonder alles zomaar toe te laten. Het moet wel bij het gebied passen en behoren.
- Als je het hebt over cultuurhistorie. Waar je ontwikkelingen doet, daar ga je de cultuurhistorie aantasten. Laat het verleden in sommige gebieden achter je, maar behoud het in de groene zones. Het is belangrijk om dat vast te houden.
- In overleg met eigenaren en R&T ondernemers de biodiversiteit stimuleren. De gemeente kan hierin adviseren en ondersteunen. In elk geval helderheid scheppen over de regels

- Men vraagt aandacht voor de kosten die behoud en versterking van landschap en natuur met zich mee brengen. Aandacht voor kosten van onderhoud en derving van inkomsten bij agrariërs als gevolg van (Europese) regelgeving. Voor de verduurzaming zijn forse investeringen benodigd. Daarbij is subsidie benodigd.
- Met betrekking tot toeristen: Veel toeristen is prima, maar houd het kleinschalig mét waardering voor de natuur. Te veel bezoekers op dezelfde plek verstoort het 'bos-gevoel'. Kijk bijv. naar spreiding van parkeerplekken.
- Men merkt ook wel negatieve effecten van het toerisme. Zo maken recreanten zich zorgen over paarden of schapen in de zon. Bij de gemeente krijg je het niet voor elkaar om daarvoor iets te realiseren. Schuilstallen zouden bijvoorbeeld helpen. Vooral om toeristen tevreden te houden. Elk jaar wordt men gebeld door NVWA om paarden binnen te zetten op last van recreanten. Verplaatsbare schuilgelegenheid zou dan handig zijn. Het aanplanten van houtopstanden of bomen voor schuilgelegenheid kan niet, want dat gaat ten koste van mestafslag. Dus als je landschappelijk (bomen) iets zou willen wordt je gestraft. Daarnaast is het een potentiële bron voor ziektes doordat dieren bij elkaar schuilen onder een boom. Het aanplanten van landschapselement ligt dus complex.

Hoe kunnen we hierin de identiteit van onze gemeente laten zien?

- De grote natuurgebieden hebben al heel veel regelgeving voor de bescherming. Maar vooral de overgangsgebieden voor cultuurlandschap, die zijn van belang en daarvoor moet gekeken welke initiatieven daar wel zouden kunnen en onder welke voorwaarden.
- Beleid rondom rasters in Natura 2000 gebied verdient aandacht. Beschermen van huis en tuin is ok, maar niet hele terreinen (van 4ha. of groter/kleiner) afrasteren. Dat geldt ook voor de gemeente. Ook geen rasters hoger dan 1m20, en al zeker niet met stroom- en prikkeldraad.
- De gemeente zou het beleid rondom "het bosidee" in Natura 2000 gebied en wat wel/ niet kan, mag of de bedoeling is, veel beter kunnen uitleggen. Het zou mooi zijn als de gemeente hierin meer adviseert en middels subsidies of bijv. kortingen op de WOZ stimuleert
- Het zou mooi zijn om meer terug te zien in het gemeentebestuur van de rijkdom aan natuur en bos die we hier hebben. Dat is een voorrecht, maar vraagt ook om respect voor die natuur.
- Het zou goed zijn als de gemeente adviseert en stimuleert als het gaat om bosonderhoud en beschermen van cultuurhistorie. Een "gebaar" van de gemeente als het gaat om tegemoetkomingen wordt enorm gewaardeerd en voelt als steun. Mogelijk middels het boscollectief in contact komen? Dat bestaat al een jaar of 20. Er is een bestuur en een app.
- Eenieder is het ermee eens dat mensen naar Epe komen voor het mooie landschap. In Epe kun je op kleine schaal de hele Veluwe beleven. We moeten ruimte bieden voor kwalitatief toerisme, geen massabedrijven. Goede kwalitatieve bedrijven moeten kunnen groeien voor realiseren van hogere kwaliteit, meer ruimte per gast (niet meer gasten, wel gasten uit ander kwalitatief segment). Bedrijven die geen kwaliteit kunnen leveren stoppen en omvormen naar natuur als compensatie voor de benodigde groei. Gemeente kan helpen in adviserende rol en ruimte bieden voor ondernemerschap bij bedrijven.
- De IJsselvallei biedt kansen om recreatie en toerisme, landbouw en landschap te versterken. Er is nu nog weinig toerisme, en er zijn nog vrijwel geen voorzieningen.
- Het is nog niet extreem druk in onze natuur en landschap, maar drukte neemt toe. Daarom investeren in gebieden die nu rustig zijn en dan met name in recreatieve netwerken. Klompenpaden, fietspaden, maar ook activiteiten bij de boer. Zorg voor een goede verdeling van het recreatieve netwerk over de hele gemeente en betrek de agrariërs bij de recreatieve en toeristische ontwikkeling. Als we een goede spreiding toepassen is er genoeg ruimte in Epe.
- Vergeet niet de natuur binnen de bebouwde kom te brengen. Zo promoot je de dorpen als de meest groene en duurzame dorpen op de Veluwe.
- Agrariërs zien bedreigingen komen vanuit de transitie van stoppende boeren naar nieuwe inwoners. Er bestaat zorg voor de particulieren die zorgen voor veranderingen in het landschap. Met name de vele paarden en paardenbakken leiden tot verrommeling. Daar vragen zij de gemeente te sturen met regelgeving.
- In aansluiting op de reeds verzamelde input m.b.t. Natuur in landelijk gebied de volgende aanbeveling. Dit betreft het verkeersluw maken van de Soerelseweg/Eperweg (Epe-Nunspeet). De redenen hiertoe zijn o.a.: heden volledig doorsnijden Natura 2000 gebieden (geluid, fijnstof, dierenwelzijn/routes) afgezet tegen toenemende verkeersbelasting (tot aan doorgereden wolf) en bevorderen verkeersveiligheid (diverse -eenzijdige- ongelukken).

13. Bewegen in de gemeente Epe

Fietsen, wandelen, hardlopen: bewegen is belangrijk.

- Hoe maken we beweegvriendelijke wijken?
- Hoe stimuleren we lopen en fietsen nog meer? Wat is hiervoor nodig?

Vervolg vragen:

- Zijn er goede verbindingen tussen de wijken, centra en het buitengebied? Wat is extra nodig?
- Zijn er andere mogelijkheden om bewegen te bevorderen?
- Bewegen in het buitengebied, in de natuur: wat is goed, wat kan beter/anders?

- Meer ruimte voor bijvoorbeeld een fietscrossbaan
- Het begint bij de jeugd! Er moet ruimte zijn om buiten te kunnen spelen: trap- en sportveldjes. Maar zorg ook dat verenigingen op dat soort veldjes (en op scholen) activiteiten en voorlichting verzorgen. De ruimte buiten moet geschikt gemaakt worden om te kunnen bewegen. Schoolpleinen zouden ook na schooltijd open moeten zijn.
- Generaties meer gezamenlijk laten bewegen: ook bankjes.
- Door Corona gaan mensen meer buiten bewegen.
- Lastig voor import om mooie routes te vinden in het buitengebied, bijv. klompenpaden goed concept.
- Wegen naar centrum veiliger maken, zodat er meer gefietst gaat worden. Dit geldt ook voor lopen.
- Scheiden van verkeersstromen op drukke wegen, bijv. op centrumring en oversteken kan beter.
- Er loopt een fietspad vanuit de Vegtelarij naar Vaassen. Dit pad wordt te smal: er wandelen ook veel mensen op het pad. Samen met fietsen wordt dit te smal.
- Combinatie mtb'ers en gezinnen is niet fijn in de natuurgebieden.
- Bewegwijzering is soms ook nodig op het treinbaan pad. Situatie in de Vegtelarij: daar is het zoeken. Waar is het centrum van Epe? En hoe kom je van Epe Zuid richting Heerde?
- Het zou mooi zijn als er een digitaal platform is voor wandel- en fietsbuddies. Zodat mensen dat niet alleen willen wandelen of fietsen iemand hebben dat mee te doen. Goede en veilige fietspaden zijn ook van belang. Het liefst met gescheiden delen voor snellere fietsers. Ook het onderhoud van fietspaden kan beter.

14. Ruimte voor ondernemerschap

- Hoeveel ruimte willen we bieden voor winkels, horeca en bedrijven en op welke plek? In de centra, de wijken, op de bedrijventerreinen of op andere plekken, bijv. het buitengebied? (*Denk qua bedrijven ook aan bijv. landbouw en toerisme & recreatie*)
- Hoe houden we de gemeente Epe economisch sterk en gezond, wat is daarvoor nodig?
- Hoe combineren we dat met onze groene omgeving?

- Voor toerisme is een mooi gevarieerd centra erg belangrijk. Ook mooie winkels in het buitengebied. Een aantal grote ondernemingen buiten het centrum, omdat het gemakkelijker toegankelijk is en makkelijk parkeren. Maar dat is eigenlijk al. We hebben de EHS voor heel veel natuur. Ik denk dat de balans daarin erg belangrijk is. Als ik puur voor de recreatiesector praat, is het heel belangrijk dat deze de ruimte krijgt om te ondernemen. Want anders krijg je verpaupering. In Epe zijn heel veel eenpitters, zij moeten de ruimte krijgen om te blijven ontwikkelen. We zijn wel breed bezig, maar onze sector moet ook altijd blijven investeren en gezond blijven, willen we aantrekkelijk blijven voor de toerist. De inwoners recreëren natuurlijk ook, maar ook van buitenaf met de fiets achterop. Wat brengen deze mensen mee? Want zij nemen ook niet altijd koffie o.i.d. af. Ze nemen vaak zelf eten en/of drinken mee. Voor de economie is het belangrijk dat ze ook wat zouden afnemen.
- De sluiting van de horeca zorgt ook dat de centra niet bruisen. De horeca is van belang in ons centrum. Je hebt de ruimte nodig om te blijven ontwikkelen. Met het bestemmingsplan en de regels zit je al erg vast. Extra maatregelen zitten we dus niet op te wachten, want we hebben veel te maken met provinciale en landelijke wetgeving. Hoe het nu is, is het heel moeilijk om te ondernemen. En als wij niet meer kunnen ondernemen op ons bedrijf dan gaan we achterlopen. We weten dat we fysiek niet kunnen uitbreiden, maar we kunnen wel kwaliteitsslagen maken. Dat vergt alleen wel een andere insteek. We zullen meer moeten doen om de kwaliteit te behouden en gezond te blijven.
- Je moet ervoor zorgen dat je kernwinkelgebied maximaal gevuld blijft. Dat kan gevolgen hebben voor bepaalde locaties dat je daar zegt, hier niet meer. Want het aantal winkelmeters loopt terug. Lege plekken in het centrum is funest. Maak het centrum dus compacter.
- Je zou ook de leeggekomen panden een andere functie kunnen geven. Maar in het kernwinkelgebied is dat moeilijker. Je moet daar als gemeente wel beleid voor maken.
- Door de corona is de behoefte ook totaal anders, dus op dit moment is het ook moeilijk om de balans daarin te vinden.
- Het winkelbestand in de gemeente Epe is heel divers. Een aantal staan al heel lang leeg en dan denk ik ook, wat moeten we ermee?
- Een goede verbetering is het horecapplein. Daar komt ook een nieuwe ondernemer.
- Centra Epe+Vaassen:
 - Hoe gaat het met de winkelfunctie in het centrum van Epe? Wat opvalt is meer leegstand. Veranderingen winkelgedrag.
 - Meer 'hubs'/ supermarkten aan de rand van de dorpskern. In centrum dan minder verkeer, meer gericht op appartementen en horeca.
 - Meer inzetten op een compact winkelbestand in het centrum. Er is een grote behoefte aan woningen.
 - Ook de wens om meer groen in het centrum te creëren. De niet-gezellige winkels naar buiten het centrum. Ga voor kwaliteit.
 - Verkeer uit het centrum halen > meer inzetten op wonen en groen.
- Hoe ervaar je bedrijfsleven in het buitengebied? (wordt gevraagd aan een inwoner). Ik heb er geen last van. Ik heb toevallig een aannemer tegenover mij en daar heb ik geen last van. Je moet het wel centreren. Het moet aantrekkelijk blijven voor de toerist om naar toe te gaan. En natuurlijk moet je ook in het buitengebied dingen hebben waar je naar toe kunt gaan. Of er behoefte is aan meer, dat weet ik niet. Ik weet ook niet of daar ruimte voor is.
- Wat ik fijn vind is dat de gemeente er voor de ondernemers is. En dat daarbij wordt gekeken naar de mogelijkheden en niet naar de onmogelijkheden. Flexibiliteit en flexibel beleid horen daar ook bij. Ga meebewegen. In het verleden was erg star beleid. Je hebt de ruimte als ondernemer nodig. Als wordt gekeken naar wat de mogelijkheden wel zijn, dan kom je als ondernemer verder.

- Bedrijven:
 - Voor grote bedrijven is er weinig/geen ruimte in Epe. Gemeente Epe moet hierin ook faciliteren. Belangrijk is samenwerking grote bedrijven en gemeente Epe. Waar staan we en waar moeten we naar toe?
 - Aandacht vanuit college voor bedrijven is laatste jaren positiever.
 - Verwen bedrijven qua bereikbaarheid en logistieke afwikkeling: wees er zuinig op.

- Recreatie en toerisme:
 - Inzetten op kwalitatieve recreatie. Niet naar massa is kassa. Het gebied niet overspoelen met toerisme. Goede doelgroep die ook geld wil uitgeven, misschien ook een hogere standaard neerzetten.
 - Bewoners dienen net zo goed te kunnen recreëren in de eigen gemeente als toeristen.

Hoe combineren we dat met onze groene omgeving?

- Bedrijven concentreren.
- Zoeken naar 'groene' invulling bedrijven en innovatieve energie-oplossingen. RES: Dalhuisen wil graag aansluiten bij RES. Komende jaren willen ze fors investeren in innovatieve/duurzame energie.
- Duurzaamheid specifieke rol in bestemmingsplan geven, waardoor er mogelijk meer ruimte ontstaat/sneller plannen doorgang vinden.
- Duurzame energieplannen worden vaak vanuit overheid als zeer positief beoordeeld, echter stranden bij vergunningverlening.

15. Samenbouwen aan ontwikkeling van onze gemeente

We hebben een woningbouwopgave, een energietransitie, een klimaatopgave. Ook willen we ondernemen, fijn kunnen bewegen, sporten en recreëren etc.

- Hoe zorgen we er samen voor dat we dit voor elkaar krijgen in onze groene dorpen en ons mooie buitengebied?
- Hoe vinden we samen de balans tussen zaken van algemeen belang en het individuele belang van mensen?
- Hoe verliezen we de solidariteit tussen generaties niet uit het oog en vinden we elkaar bij vraagstukken die velen raken?

Hoe zorgen we er samen voor dat we dit voor elkaar krijgen in onze groene dorpen en ons mooie buitengebied?

- Meer informeren!
- Het is mooi dat iedereen aangehaakt wordt maar veel burgers komen misschien te laat achter dat ze toch mee hadden willen denken. Op tijd inspraak geven aan organisaties is belangrijk. Maar tussentijds op de zeepkist om toe te lichten wat we gaan doen is wel belangrijk. Burgemeester moet dit doen. Anders roept straks grote groep dat ze niet op de hoogte waren.
- Er is veel wantrouwen tegen de overheid. Tussentijds zeker inzicht geven in wat er speelt. Er komt toekomstvisie over wonen en daarna is het stil. Je zoekt maar kunt niets vinden. Dan ontstaat irritatie. Daarom aangehaakt om participatie te onderzoeken. Is dit wat wordt bedoeld met wettelijke participatie?
- Bewoner doet pas mee als het hem echt zelf raakt. Lat niet te hoog leggen maar voorkomen dat men te laat is. Voldoende kunnen aanhaken. Is de rol van de gemeente. Burger moet mee kunnen kijken. Belangrijk voor de mee doen.
- Moet wel begrijpelijk zijn. Burger mist soms proces dat vooraf is gegaan. Komt pas aan de orde als het jezelf raakt.
- Er worden wel pogingen gedaan voor participatie. Maar burger weet soms niet hoe belangrijk dit is. En dat als ze dit missen dat ze dan ook te laat zijn. Dat dat het inspraak moment is. Nu ook weinig participanten. En geen jeugd! Via scholen zijn lespakketten aan te bieden. Geeft beetje verplichting en bredere groep bereik je zo. Hoe dichterbij, dus hoe kleiner het gebied dan wordt het voor de burger interessanter. Dit is al een goed initiatief. Ergens houdt het op.
- Verantwoordelijkheid ligt bij ieder zelf. De mensen zitten nu toch aan tafel die een bijdrage willen leveren. Hier moet je het mee doen. Uiteindelijk heb je ook nog een bestuur die heir iets van vindt. Dit is een goed initiatief.
- Herkenbaar gezicht zoals Robert Scholten is ook belangrijk om als boegbeeld te gebruiken.
- Brug slaan tussen overheid en samenleving, steun krijgen van de samenleving voordat je als overheid de zwarte piet krijgt.
- Maak 'hubs', kijk in de centra welke panden je kunt gebruiken. Meer inbreiden, wijzig functies van gebouwen.
- Ook sociale woningen in de centra, ter plaatse van leegstaande winkelpanden.
- Betaalbaar maken door als gemeente daar een actieve rol in te spelen.
- De Rozenhof is een prachtig voorbeeld van vreedzame co-existentie, sociale cohesie. Eper Veste heeft hetzelfde. Geheime ingrediënt?
 - Weten we niet precies.
 - Ze houden het netjes
 - Sociale dynamiek.

Hoe vinden we samen de balans tussen zaken van algemeen belang en het individuele belang van mensen?

- Eigen omgeving is gewoon altijd belangrijk. Ik woon in het buitengebied maar ik realiseer me ook dat er huizen nodig zijn maar waar komen die? Hoe gaat het met energie? Moet ik op waterstof overgaan? Antwoord hierop blijft uit. Hoe zit het met de Jeugd? Er was ooit een plan voor Brinkgever. Die is weggegooid en nu blijkt het weer belangrijk te zijn. Wat betekent dit voor het gebied?

- Grote rol voor de gemeente om de belangen goed af te wegen. Veel gemeente roepen snel “kom maar met plannen”. Dit wekt verwachtingen. Deze plannen kunnen niet altijd uitgevoerd worden. Daarover moet je duidelijk zijn. Collectief belang moet door de gemeente goed behartigd worden. Angst dat de ontwikkelaars hier straks heel goed mee uit de voeten kunnen maar die niet zo wenselijk zijn en de gemeente niet de juiste afweging kunnen maken.
 - Gemeente staat aan het roer en moet overwogen besluiten nemen. Voor algemeen belang. Verwachtingsmanagement is belangrijk inderdaad. Wat kan ik halen en brengen?
 - Kaders worden ruimer dus afweging moet goed zijn.
 - Gemeente heeft al jarenlang proces om dit op te zetten. Die ruimte is juist fijn.
 - Afwegingskaders moeten te herleiden zijn. Op grond waarvan worden afwegingen genomen?
 - Het is niet haalbaar om iedere burger tevreden te stellen. Zorg dat zaken helder zijn. Jip en Janneke taal. Heldere tekeningen. Mensen meenemen in verhaal. Kan op diverse manieren. Hoeft niet met brief maar kan ook anders. Met uitleg krijg je wel meer begrip.
 - Als gemeente goed uitleggen wat je allemaal al gedaan hebt om tot een beslissing te komen, wat het gemeenschappelijk belang is. Toelichten welke andere scenario's zijn onderzocht en afgevallen.
 - Pragmatisch insteken, vooral gaan doen, bijv. in de vorm van pilots.
 - De gemeente heeft het laatste woord: die moet op een gegeven moment zeggen: “We doen het gewoon”. Gemeenschappelijk belang gaat voor het eigen belang.
 - De crux zit hem in: besluiten motiveren, communiceren, empathisch antwoorden (vooraf bedenken hoe dit gaat landen), pragmatisch zijn, klein beginnen en een succes ervan maken, en succesverhalen communiceren.
 - Als gemeente beleid ontwikkelen “hoe je beslissingen voorbakt”. Hierbij gebruik maken van hulp uit de samenleving.
- Gebiedsregisseurs kunnen hierin een rol hebben op bij mensen langs te gaan. Deze mensen moeten wel goed onderlegd zijn. Met juiste informatie. Zeker als er ingrijpende maatregelen komen.
 - Bij samen bouwen de vraag centraal: wat wil je met zijn allen nalaten, wat is op de lange termijn het gezamenlijk belang? Drie regels:
 - Commercieel belang opzijzetten.
 - Individueel belang is ondergeschikt.
 - Altijd de lange termijn in het vizier houden.

Hoe verliezen we de solidariteit tussen generaties niet uit het oog en vinden we elkaar bij vraagstukken die velen raken?

- Je moet begrip zien te krijgen tussen de groepen. Zo veel mogelijk uitleggen aan de mensen. Dat wordt meestal wel gewaardeerd. Op de kist om toe te spreken.
- Niet iedereen kan tevreden worden gesteld.
- Je moet als gemeente wel echt in gesprek zijn met de burger. Afdalen. Via de gebiedsregisseurs. Die staan dichterbij.
- Soms moet je weleens dingen uitlokken. Kijken hoe mensen reageren op een voorbeeld van bijv. zonneveld in je achtertuin. Discussie gewoon opschudden. Nu te veel mooie woorden. Niet concreet genoeg. Ambtelijke taal. Daarna staat er ineens een tractor in de wijk die alles omploegt. Wees duidelijk en concreet. We zijn te voorzichtig soms. Kunnen niet altijd vrienden blijven.
- NIMBY: wél de kwetsbaren beschermen. Macht van de tegenstem is vaak kleiner dan de macht van de voorstemmers.
- NIMBY gaat vaak om geld, waardevermindering door veranderingen. Je moet hierbij steeds terug naar het gemeenschappelijk belang. Helaas kan de kracht van het sentiment van weinig mensen de hele boel lamleggen.
- Zorg dat je mensen niet in de emotie laat komen, informeer mensen vooraf. Informatie ruim van tevoren brengen.
- Veel mensen reageren vanuit angst. Dan moet je ervaringsdeskundigen vinden, die kunnen relativeren en “de spanning uit argumenten halen”. En ook niet altijd mensen het podium geven. Stel vaker de vraag: “reageert u nu uit eigen belang of voor het algemeen belang?”

Wat u in dit document heeft gelezen is een verslag van de bijeenkomsten over de omgevingsvisie gehouden op 14 december 2020. Dit is een weergave van de gesprekken die zijn gevoerd die avond met inwoners en betrokkenen.
Epe, Februari 2021